

גוי ופרה אדומה

מים ראשונים: לאחר שהשלמנו את הדף, מצאנו שכבר נדרשנו לנושא וכתבנו דברים דומים בדברינו [משה, ר' אליעזר ופרה אדומה](#) לפני מספר שנים. אך נראה שגם ותיקי שואבי המים ייהנו מהדברים החדשים ישנים אשר צפנו להם, וכבר אמרו חכמים: "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה דף ג ע"א), וכן אמרו בתלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ג הלכה ה: "דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר".

ספרי זוטא במדבר פרק יט

"אשר אין בה מום" - מגיד שהיא נפסלת במום. מיכן אמרו: כל המומין הפוסלין במוקדשין פוסלין בפרה. "אשר אין בה מום" - לרבות שהיה בה מום וחיה ומקומו ניכר הרי זה מום ... קשרה במוסרה הרי זו כשרה, קיפלה ונתנה בין קרניה הרי זו פסולה ... מעשה שירדו זקני ירושלים אצל גוי אחד ששמעו שפרה אדומה אצלו ושָׁמָּה עליהם באלף זהובים. אמר: למחר היהודים אומרים אשר לא עלה עליה עול. היה מניח עליה עול על צוארה. אמרו לו: הוציאה אלינו ונתנו לו אלף זהובים.¹ הוציאה להן. אמרו לו: אפילו אתה נתנה לנו חנם, אין לנו בה הנאה. החזר לנו את הדמים. כיון שלקחו הימנו את הדמים, עלה לראש הגג ונפל ומת. סימן היה לחכמים ששתי שערות היו בכתפה שתי וערב, ובשעה שעולה עול על צוארה היו נושרות והיו עיניה בולטות למקום הָנֵר.²

מסכת קידושין דף לא עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שטר, ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכס, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.³

תלמוד ירושלמי מסכת פאה פרק א הלכה א

שאלו את רבי אליעזר: עד היכן הוא כיבוד אב ואם אמר להן: ולי אתם שואלין? לכו ושאלו את דמה בן נתינה. דמה בן נתינה ראש פטרכולי היה.⁴ פעם אחת היתה אמו מסטרתו בפני כלכולי שלי ונפל קורדקון שלה מידה והושיט לה שלא תצטער. אמר רבי חזקיה: גוי אשקלוני היה וראש פטרכולי היה, ואבן שישב עליה אביו לא ישב עליה מימיו. וכיון שמת אביו עשה אותה יְרָאָה שלו.⁵ פעם אחת אבדה יְשָׁפָה של בנימן.⁶ אמרו: מי יש לו אבן טובה כזו? אמרו: יש לדמה בן נתינה. לכו אליו ופסקו איתו במאה דינר. הלך וביקש להביאה להם ומצא את אביו שישן. יש אומרים שמפתח התיבה היתה באצבעותיו של אביו ויש אומרים שרגלו של אביו הייתה פשוטה על התיבה.

¹ לפי הסיפור כאן, חכמים האמינו לו ושלמו לו לפני שהוציא להם את הפרה, במעין "תקיעת כף" או תשלום על החשבון. אח"כ כשגילו שהוא רימה אותם, תבעו ממנו את הכסף בחזרה (והוא אכן החזיר). כל הסיפור כאן הוא קצר ונראה קטוע ויושלם בנוסח הרחב של פסיקתא רבתי להלן.

² למקום העול שמכוון אותה לחרישה בניר. כך נראה להבין. עיקר עניינו של מדרש ההלכה הזה (ספרי זוטא במדבר) הוא דיני מומים בפרה אדומה: "אשר אין בה מום", ולצורך זה הוא מספר בקצרה על גוי שניסה לרמות את החכמים שבאו לקנות ממנו פרה אדומה. כבר ממנו אפשר ללמוד שגויים הכירו את מנהג היהודים לצרוך פרה אדומה לצרכי המקדש, את נכונותם לשלם כמעט כל מחיר בעבודה וגם את ההלכה של פסילתה במום, כולל שימת עול שלכאורה אפשר להסתיר בקלות. עניין מומים בקרבנות היה מוכר גם לגויים, ראה גמרא גיטין נו ע"א, בסיפור על קמצא ובר קמצא שהטיל מום בקרבן "בדוקין שבעין, דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא", אך האם פרה אדומה נחשב בעיני הגויים למקרה "מיוחד" ומזר ומבין השורות ניתן ללמוד גם על לגלוג של הגוי על כל העניין?

³ כאן, מצטיירת לנו דמות אחרת לגמרי של גוי ערכי שנראה שמכבד לא רק את אביו, אלא גם את היהודים ומנהיגיהם. הנושא המרכזי כאן הוא מצוות כיבוד אב ואם שהיא ערך מקובל ומשותף לתרבויות רבות. הגמרא שם אמנם מסיימת באמרה: "גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה", היינו שכיבוד אב ואם שמקוים בגלל ציווי התורה (אצל יהודי) גדול מכיבוד אב ואם המקוים בשל ערך או רגש אנושי (אצל גוי), אבל המוטיב המרכזי ברור ומי שמכבד מושכלות בסיסיות כמו אב ואם, יכבד גם אחרים וזרים לו, כולל דיניהם ומנהיגיהם.

⁴ המילה הנכונה היא פְּרֻבּוּלִי שפירושו סנטור, נושא משרה חשוב magistrate מקומי שמן הסתם היה גם איש עשיר. עפ"י Jastrow

⁵ היינו הפך אותה לעבודה זרה. התרגום לעברית של הירושלמי שלהלן נעשה בעזרת פרשני הירושלמי אך כולו באחריותנו.

⁶ בגמרא קידושין לעיל, וכן בעבודה זרה להלן (שניהם מהתלמוד הבבלי) מדובר באבן לאפוד, בו היו שתי אבנים שעל כל אחת מהן היו חקוקים שמות שישה שבטים. אך בירושלמי מדובר באבן ישפה שמאבני החושן, האבן האחרונה של בנימין שעליה היה חקוק: "בנימין שבטי ישרון". ראה דברינו [ונשא אהרון את שמות בני ישראל](#) בפרשת תצוה.

ירד אליהם ואמר להם: איננו יכול להביאה לכם. אמרו: שמא הוא רוצה כסף נוסף. העלו למאתיים, העלו לאלף. כיון שהתעורר אביו משנתו, ירד והביאה להם. רצו לתת לו בסכום האחרון (שפסקו לו) ולא קיבל עליו. אמר: מה אני מוכר לכם כבודו של אבא בכסף? איני נהנה מכבוד אבותי כלום. מה פרע לו הקב"ה שכר? אמר רבי יוסי בי רבי בון: בו בלילה ילדה פרתו פרה אדומה ושקלו לו כל ישראל משקלה זהב ונטלוה. אמר רבי שבתי: כתיב: וּמִשְׁפָּט וְרֵב צְדָקָה לֹא יִעָנֶה? (איוב לו כג) - אין הקב"ה משהא מתן שכרן של עושי מצות בגוים.⁷

מסכת עבודה זרה דף כג עמוד ב

גופא, תני שילא: מאי טעמא דרבי אליעזר? דכתיב: "דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה" (במדבר יט כ) - בני ישראל יקחו, ואין העובדי כוכבים יקחו.⁸ אלא מעתה, "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה" (שמות כה ב) - הכי נמי דבני ישראל יקחו, ואין העובדי כוכבים יקחו!⁹ ... והאמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפוד בששים רבוא שכר, רב כהנא מתני: בשמונים רבוא, והיו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו ולא צערו! ... ועוד, קתני סיפא: לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו, נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, עכשיו איני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא! - התם על ידי תגרי ישראל זבון.¹⁰

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא יד - פרה¹¹

למדנו רבינו: פרה אדומה כשהייתה נעשית, אם היה מותר לישראל ליקח מן הגוי. כך שנו רבותינו: אין לוקחים פרה אדומה מן הגוי כדברי ר' אליעזר וחכמים אומרים לוקחים.¹² ומה טעמו של ר' אליעזר שאמר אין לוקחין פרה אדומה מן עכו"ם? מפני שהעכו"ם חשודים על העבירות ולהחטיא את ישראל.¹³ א"ר פנחס הכהן בן חמא שאמר בשם רבותינו: מעשה היה שנצטרכו ישראל לפרה אדומה ולא היה מוצאים. ואח"כ מצאו אותה אצל עכו"ם אחד. הלכו ואמרו לו: מכור לנו את הפרה שיש לך שאנו צריכים לה. אמר להם: תנו את דמיה וטלו אותה. וכמה הם דמיה? בשלשה זהובים או בד' זהובים. אמרו לו: ואנו נותנים. עד שהם הולכים להביא את הדמים הרגיש אותו העכו"ם להיכן הם צריכים את הפרה. וכיון שבאו והביאו את דמיה, אמר להם: איני מוכרה לכם. אמרו לו:

⁷ וכן הוא בלשון זהה בירושלמי קידושין פרק א הלכה ז, אך אנו העדפנו את נוסח מסכת פאה בשל האזכור של ר' אליעזר (בן הורקנוס) בראש העניין, כמו בנוסח הבבלי לעיל ולהלן. כך או כך, ממקורות אלה עולה דמות שונה של גוי ביחסו לפרה אדומה של היהודים, לא מרמה ואולי גם לא מלגלת. ברוח דומה ראה גם גלגולו של המדרש בדברים רבה א טו, שהוא כך נראה, על בסיס הירושלמי שהבאנו כאן.

⁸ בעקבות המשנה בראש פרק שני של מסכת עבודה זרה, הדנה בדיני הרחקה שונים מגויים עובדי עבודה זרה, מתגלגלת הגמרא לנושא לקיחת בעלי חיים מהם (בקניה) לקרבנות לבית המקדש (שפשיטא עפ"י ברייתא שהגמרא מביאה שם שמותיה) ומשם למחלוקת בין ר' אליעזר וחכמים אם מותר לקחת פרה אדומה מגוי או לא כפי שמופיע במשנה פרה פרק ב משנה א.

⁹ לפי שיטת ר' אליעזר (נכון יותר איך שרב שילא האמורא מסביר אותה עפ"י הפסוק: "ויקחו"), אם אסור לקחת מהם פרה אדומה, יהיה אסור לקחת מהם גם כל חפץ אחר לבית המקדש! וזה לא ייתכן, ממשכה הגמרא בגלל הסיפור שאנחנו כבר מכירים על דמה בן נתינה שבאו חכמים לקנות ממנו אבן לאפוד. הגמרא בעבודה זרה לוקחת את הסיפור שכבר ראינו בגמרא קידושין כדבר ברור ומובן, "עובדא", שממנו ניתן להקשות על תנאים ואמוראים.

¹⁰ ר' אליעזר ששלח אותנו ללמוד כיבוד אב ואם מדמה בן נתינה, צריך להסביר כעת את שיטתו ההלכתית מול הסיפור הנמסר בשמו שמתחיל בתרומה למקדש ונגמר בפרה אדומה. בשניהם לא היה לחכמים שום היסוס מלקיחה מגוי. ולא עוד, אלא גוי שעפ"י הירושלמי, הפך את כיבוד אב ואם שלו לעבודה זרה ממש (האבן שעליו ישב אביו). איך יעמיד ר' אלעזר את שיטתו ההלכתית המתבססת על דרשות פסוקים שלקיחה היא רק לישראל, או חמור מזה על החשד שעובדי כוכבים מקיימים יחסי מין עם בהמות (רביעה, ראה בגמרא שם), מול סיפור שמואב בשמו הוא על התנהגות ערכית של "עושי מצוות בגויים" (לשון הירושלמי לעיל) שממחיש את הגינותם ואמינותם? והוא אכן נדחק לסיטואציה מורכבת (או כך לפחות נדחקו האמוראים המסבירים את שיטתו כמו רב שילא), שחכמים קנו את הפרה האדומה מיהודי שקנה אותה קודם באופן פרטי מדמה בן נתינה! "פרט קטן" שמשנה את כל מהות הסיפור. ראה גם בהמשך הגמרא שם שרבי אליעזר מכנה את דמה בן נתינה "רמץ" ונותן תירוץ דחוק נוסף שישראל היו משמרים את הפרה משעה שנולדה! לעומת תירוץ אלה, ראה דף קודם בגמרא שחכמים שמתירים לקנות מגוי, לא בהכרח עושים זאת מטענה נגדית של ערכים מוסריים, אלא משיקול פשוט וענייני של "משום ניחא פורתא" - לא מפסיד טובא, היינו הגויים מודעים לערך הגבוה של פרה אדומה (ואולי גם צרכי מקדש אחרים) ולא יסתכנו להפסיד ממון זה, בשל דעותיהם או יחסם לעבודת הפולחן היהודית. ראה רש"י שם: "לא מפסיד טובא - דמים יקרים של פרה אדומה". ואכמ"ל.

¹¹ פסיקתא רבתי, מדרש ארץ ישראל מהמאות השישית-שביעית, סביר שהכיר את המקורות שהבאנו עד כאן: הספרי, גמרא בבלי קידושין ועבודה זרה וירושלמי קידושין ופאה; ומכולם הוא בוחר ללכת דווקא בדרכו האנטי-גוית של הספרי זוטא, אבל תוך שיבוץ הנושא בדיון ההלכתי אם לוקחים או לא לוקחים פרה אדומה מגויים שמקורו בגמרא עבודה זרה הנ"ל, שגישתה כפי שראינו איננה שלילית ומתקשה בהסבר שיטתו של ר' אליעזר שפסל פרה אדומה מגויים. נוצר כאן שילוב ייחודי ומעניין כפי שנראה.

¹² מסכת פרה פרק ב משנה א: "... ר' אליעזר אומר: אינה נלקחת מן הגויים וחכמים מכשירים". ובגמרא עבודה זרה הנ"ל מובא: "וכן היה ר' אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולם". אבל חכמים אומרים: "כל צאן קָדָר יִקְבָּצוּ לָךְ ... יִעָלוּ עַל רִצּוֹן מִזְבְּחִי" (ישעיהו ט ז)

¹³ מהו "להחטיא את ישראל" ומנין לקח הפסיקתא רעיון זה? אם מהגמרא עבודה זרה הנ"ל, הרי שם מדובר על רביעה שהיא מעשה מגונה שמטיל מום, אבל אינו החטאה של יהודי. נראה שהפסיקתא סוללת כאן דרך מיוחדת ומשולבת משלה.

שמא להוסיף על דמיה אתה מבקש, ואם אתה מבקש אנו נותנים לך כל מה שתבקש. ואותו רשע, כל שהיה רואה אותם דחוקים, עילה היה עליהם.¹⁴ אמרו לו: טול לך ה' זהובים והוא לא היה מבקש, טול עשרה, טול כ', עד שהגיעו לקי' והוא לא היה מבקש.¹⁵ ויש מרבתינו אומרים עד שהגיעו ליתן לו אלף זהובים. כשקיבל עליו ליתנה להם באלף זהובים והתנו עמו והלכו להביא לו הזהובים.¹⁶ מה עשה אותו הרשע? אומר לגוי אחר חברו: בוא וראה היאך אני משחק ביהודים הללו. כלום הם מבקשים אותה ונותנים לי כל הדמים, אלא מפני שלא עלה עליה עול. הריני נוטל את העול ונותנו עליה, ומשחק אני עליהם ואטול את ממונם. כן עשה, נטל את העול ונתן עליה כל הלילה. וזה היא סימנה של פרה שלא עלה עליה עול, שתי שערות יש בצוארה במקום שעול נתון, וכל זמן שלא עלה עליה עול שתי שערות זקופות הם. ניתן עליה עול, מיד שתי השערות נכפפים. ועוד סימן אחר יש בה. עד שלא עלה עליה עול עיניה שוות. עלה עליה עול, עיניה שורות¹⁷ והיא מתחלפת פוזלת ומסתכלת בעול. כיון שבאו ליקח אותה ממנו וכל אותו הזהב בידם והראו לו הזהב, מיד נכנס והעביר את העול מן הפרה והוציאה להם. כיון שהוציאה להם התחילו מסתכלים בה ורואין את סימנה. אותם ב' שערות שהיו זקופות שנכפפו ועוד עיניים מן העול שנפלו. אמרו לו: טול את פרתך אין אנו צריכין לה, שחוק באמך.¹⁸ כיון שראה אותו רשע שהחזירו לו פרתו ויצא ריקם מכל אותם הזהובים, אותו הפה שאמר אני משחק בהם התחיל אומר ברוך שבחר באומה הזו, ונכנס לו לתוך ביתו ותלה את החבל וחנק את עצמו. כן יאבדו כל אויבך ה'.¹⁹

הא למדת שמכל מקום לוקחים פרה בין מישראל בין מגוי. שלא תאמר כתוב בתורה שאין ליקח פרה אלא מישראל אלא אפילו מן הגוי. מניין? ממה שקראו בעניין: דבר אל בני ישראל ויקחו אליך גוי.²⁰

פתרון תורה פרשת זאת חוקת התורה עמוד 177

דבר אחר: פרה. למה הדבר דומה? לתינוק שטינף בתוך פלטיץ שלמלך. אמר המלך: תבוא אמו ותקניח את בנה מה שעשה. כך, חטאו ישראל בעגל וכעס עליהן הקב"ה, אמר: תבוא הפרה אמו של עגל ותכפר על מעשי העגל.²² מעשה: שאל הדריונוס שחיק עצמות את רבן יוחנן בן זכאי, אמר לו: מה עיסקה של פרה הזו, שאתם אומרים מביאין עץ ארז ואזוב ומים ומזין על הטמא ואומרים הרי הוא טהור? אמר לו: לא ראית מימיך אדם שיש בו רוח?

¹⁴ ככל שהוא ראה שהם דחוקים או דחוקים לקנות את הפרה, היה מעלה עליהם את המחיר.

¹⁵ לא היה מסכים. מבקש – מתרצה. מסכים למכור.

¹⁶ כבר לעיל משמע שהייתה ביניהם הסכמה כשהם אמרו לו: ואנו נותנים, אך הגוי חזר בו. כאן נראה שכבר הייתה "תקיעת כף" והסכמה יותר ברורה על העסקה. אך עדיין הגוי מבקש תחבולות. אם לא של כסף, אז של שחוק ולעג.

¹⁷ משמע להסתכל לצדדים ולא ישר. לא "לחזית שור", אלא "לימין שור". ראה שוב בספרי זוטא לעיל "היו עיניה בולטות למקום הניר".

¹⁸ תעשה צחוק מאמא שלך. יש לסלאנג של ימינו שורשים קדומים. ראה עוד דוגמא בבראשית רבה עה ה כאשר יעקב אומר לעשו: "עם לבן גרתי – נתתי אותו בקפתי (בשפת בגדי) – את לבן, "דבם של הרמאים" – שמתו בכיס הקטן. אז תיזהר לך.

¹⁹ עד כאן ממש כמו הספרי זוטא לעיל, רק בהרחבת יתר. ובאופן דומה גם מדרש תנחומא (בובר) פרשת חקת סימן ג: "למדנו רבינו פרה שקרניה וטלפיה שחורים, מהו שתהא כשרה? כך שנו רבותינו פרה שקרניה וטלפיה שחורים כשרה, אבל כולה צריכה שתהא אדומה. אמרו: מעשה שהיו מחזירין שנה אחת ומבקשים פרה אדומה תמימה. באו אצל עובד כוכבים אחד ומצאו אצלו, אמרו לו: מכור אותה לנו. ראה אותן שהיו צריכים לה הרבה, התחיל מתפרנית עליה. אמרו לו: בכמה? אמר להם: במאה זהובים. אמרו לו: טול והוציאה ונתנו לו. נכנס לביתו ויצא, אמר להו: איני מוכרה אם אין אתם מוסיפים לי. הוסיפו לו חמשים זהובים. ועוד נכנס לביתו ויצא, עד שנתנו לו שלש מאות זהובים. אמר בינו לבין עצמו: אני אלעיג על היהודים, נכנס ונטל העול והניח על צוארה כל הלילה. לבוקר הוציאה להם, כשראו אותה ידעו שעלה עליה עול, שראו עיניה מפלבלות, כשהן באין ליתן עליה עול מפלבלות עיניה, ומבטת בעול. כיון שראו סימניה שעלה עליה עול, אמרו לו: תן לנו זהובים, שאפילו בחנם אין אנו נוטלין ממך, אין אנו צריכים לה. כיון שראה אותם שמתחילים בה, וידעו שעלה עליה עול, נתן להם ממונם, והתחיל מקלס להקב"ה ואמר: ברוך אלהיכם שנתן בכם חכמה ודעת. החזיר להם את הזהובים וחנק לעצמו. להודיעך שגזירת הכתוב היא שלא יהא מביאין אלא פרה אדומה, מניין? ממה שכתוב בענין ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול".

²⁰ לאחר שלקחה הפסיקתא את מדרש ספרי והפליגה והרחיבה בגנות הגוי הרמאי והחמדן, היא חוזרת ועוטפת את כל הסיפור בדיון ההלכתי, מחלוקת ר' אליעזר וחכמים אם לוקחים פרה אדומה (וקרבנות וחפצים אחרים למקדש) מגוי או לא. הסיפור שהיווה קושיה לשיטת ר' אליעזר בגמרא עבודה זרה, הופך כאן למרכז המדרש ואין שום בעיה עם כך שאחרי כל הגנות, ההלכה היא כחכמים. מה רוצה הפסיקתא רבתי לומר לנו במדרש זה? שאין להימנע מיחסי מסחר עם גויים, גם לענייני קדושה וקורבנות, גם כשאינם אמינים? שמה שצריך לעשות הוא פשוט לפקוח עין ולהיזהר? ולבדוק ולשוב ולבדוק. אך לא להימנע ביחסי מסחר איתם? וגם סיום המדרש: "מניין? ממה שקראו בעניין דבר אל בני ישראל ויקחו אליך וכו' ", הוא קשה ביותר. הרי זה הפסוק של ר' אליעזר (אליבא דרב שילא בגמרא)! חכמים דורשים את הפסוק בישיעיהו ט ז: "כֹּל צֶאֱן קָדָר יִקְבְּצוּ לָךְ ... יִלְעוּ עַל רְצוֹן מִזְבְּחִי". נשמח מאד לשמוע דעות ופרשנויות של שואבי המים באשר למדרש פסיקתא רבתי זה (שמצוטט במקומות רבים).

²¹ בחרנו לסיים במדרש מאוחר שלבטח בנוי על המדרשים שהבאנו לעיל ואחרים לעיל דווקא האופן בו הוא מניח אותם אחד ליד השני יוצר מדרש חדש. כל אחד מתחיל ב: "דבר אחד" וכולם ביחד הם אולי "דבר אחד" ומיוחד. מדרש פתרון תורה הוא מדרש בבלי מתקופת הגאונים, מתקופת רב האי גאון, אם לא שהוא עצמו חיבר אותו. ראה [ענת ריזל, מבוא למדרשים, תבונות, תשע"א](#).

²² מקור קטע זה הוא סביר פסיקתא דרב כהנא פסיקא ד - פרה אדומה: "מפני מה כל הקרבנות באין זכרים וזו באה נקיבה? א"ר אייבו: לבן שפחה שטינף בפלטיץ של מלך. אמר המלך: תבוא אמו ותקנח את הצואה בחיקה. כך אמר הקדוש ברוך הוא: תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל". וכן הוא במדרש במדבר רבה יח ט, תנחומא חוקת סימן ח ועוד. בניגוד להלכה שאין תוקעין בשופר של פרה ואין הכהן הגדול משרת בבגדי זה "שלא יעשה סניגור קטיגור", כאן אין שום בעיה באזכור חטא העגל – אדרבא. זו תחתנו הראשונה – פרה אדומה כתזכורת לישראל שעבדו עבודה זרה.

... ומה הן עושין לו? מביאין עיקרין ומעשנין תחתיו ומיד השד בורח הימנו ... אף הטומאה הזו רוח הוא ושוכנת על אדם והרוח נתונה עליו והן מזין עליו והרוח הולכת הימנו ... כיון שהלך לו אמרו לו תלמידיו: רבינו הרי סילקתה לאותו בדברים, לנו מה את משיב? אמר להן: לא המת מטמא ולא המים מטהרין, אילא גזרת מלך מלך המלכים ב"ה היא – "זאת חקת התורה"²³.

דבר אחר: ויקחו אליך וגו', מיכן אמר ר' אליעזר: אינה ניקחת מן הגוים וחכמים אומרים נקקחת מכל מקום. אמר ר' תנחום: מעשה בגוי אחד שהיתה לו פרה אדומה בביתו וביקשה גיזברין באלף אלפים דינרי זהב. נטל מהן ואמר: המתנינו לי עד הבוקר, והניח עול על צוארו (צווארה) והיה מוליכה ומביאה כדי לפוסלה. למחר ראוה חכמין ופסלוה. אמר ר' אבהו: לא משום חכמה פסלוה, אילא שראו עליה מקום העול. זו אמרו לו: אין פרתך אילא לסכין. מיד חנק את עצמו ומת. מי גרם לו? אילא שביקש להתענות (להתענות) את החכמין. אמר ר' אבהו ראה כמה מעלות בין צדיקים לרשעים.²⁴

שוב מעשה בגוי אחד באשקלון דמה בן נתניה שמו. והיו גזברין מבקשין הימנו אבנים לאפוד באלף אלפים דינרי זהב. ובא ומצא מפתח של אוצר תחת ראשו של אביו והיה נכנס ויוצא ולא הודיעו. ואילו היו מוסיפין עד מאה אלפים דינרי זהב. אמרו שמא הובית (להרבות) הוא מתכוין? כיון שניער אביו נתן להם ולא נטל מהן אילא דינר. אמר להן: כשאיני מצטער את אבי אטול מכם שכר שישלם לו הקב"ה. באותו היום נולדה לו פרה אדומה בביתו. לשנה אחרת באו חכמי ישראל ובקשוה. אמרו: בכמה? אמר להן: במה אתם רוצים לפי שנאמנים אתם. אמרו לו: בוא עמנו ללשכת הבית וטול את דמיה. ובא עמהן. כיון שפתחו לו את הלשכה מצאוה מלאה דינרי זהב והיו נותנין לו עד שהוא צוח ואמר דיי. כיון שלא נטל, נדבקין כל דינרין זהב וזוהו כל בריא יכול ליטול מהן אחד אפילו בקרדום, עד שנטלן כולן מיד נתן שבח והודאה לפני הקב"ה.²⁵

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: רבים וטובים הרחיבו והעמיקו בסיפור של דמה בו נתניה ודמותו. ראה י. פרנקל, עיונים בעולמו הרוחני של סיפור האגדה, עמ' 141-144, תל אביב, תשמ"א. וכן ש' ולר, נשים ונשיות בסיפורי התלמוד, עמ' 99-96, תל אביב תשמ"ג. וראה עוד: שמא פרידמן, "דמא בן נתניה: לדמותו ההיסטורית, פרק בחקר האגדה התלמודית", בתוך: יהושע לוינסון ואחרים (עורכים), הגיון ליונה – קובץ מחקרים לכבודו של יונה פרנקל - ירושלים, מאגנס, תשס"ז.

²³ תחנה שנייה היא הגוי המקנטר ואולי אפילו מלגלג, אבל בעצם מציב מולנו את האתגר של סוד מעשה פרה אדומה עד שאין לנו תשובה חוץ מאשר: חוקה חקקתי, גזירה גזרתי. גם קטע זה מקורו בפסיקתא דרב כהנא פרשת פרה, כולל הפלגה שם לחכמת שלמה שלא הצליחה לפצח את "טעם פרה", אך למשה ולרבי עקיבא (תלמידו של ר' אליעזר) ניתנו. וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [אמרת](#) [אחכמה והיא רחוקה ממני](#) וכן [חוקה חקקתי גזירה גזרתי](#), בפרשת חוקת.

²⁴ תחנה שלישית (אחרי הרבה העתקות ושיבושים, חלקם תקנו בעזרת מהדורת א. א. אורבך), הגוי הרמאי והלא אמין, לא רק שואל שאלות, תמה או אפילו מלגלג. כשיטת ספרי זוטא בו פתחנו, פסיקתא רבתי ומשיכיהם.

²⁵ תחנה רביעית, נוסח הגמרות בבלי ובירושלמי בשבחו של דמה בן נתניה (בתוספת הרחבות והפלגות שהזמן גרמן) – הגוי ההגון והאציל שלא רק שמקפיד על כיבוד אב ואם, אלא שלא רוצה להינות מכך, גם לא כאשר נולדה לו פרה אדומה שכן גם זה שכר עקיף למצווה. עד שהכסף ממש נדבק בו ולא הועילה לו צניעותו. הרי לנו מחרוזת שיצר כאן בעל פתרון תורה ואולי אנחנו יצרנו זאת: בתוך שתי הגישות הפוגמות בגויים ורואות בהם מלגלגים או גרוע מזה רמאים. מנצלים את הדין המיוחד של פרה אדומה לצרכיהם הרוחניים והחומריים. אך במעטפת, מזה אחד: תזכורת לחטאי עם ישראל בעגל כפתיח (אין לכם מה להתגאות); ומזה אחד: הכרה בגויים נאורים ומתוקנים שלש מה ללמוד מהם כסוגר. ואם יצרנו מדרש חדש – תיתי לנו.